

TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİ VE KALIPYARGILARI BAĞLAMINDA KADININ MEDYADA METALAŞTIRILMASI

Saniye VATANDAŞ*

Öz

Her birey biyolojik anlamda ‘er’ veya ‘dişi’ olarak doğar ve bu özelliğine bağlı olarak toplumsal yapı içinde ‘erkek’ veya ‘kadın’ olarak yerini alıp, toplumsal rollerini üstlenir. Dolayısıyla cinsiyetin biri biyolojik (sex), diğeri toplumsal (gender) boyutta anlam ve işlev kazanan iki ayrı boyutu vardır. Bu iki boyut birbirinden ayrı olmasına rağmen, ne var ki çoğu kimse açısından bunlar birbirinin aynısı veya ikincisi birincisinin doğal ve zorunlu sonucu kabul edilmektedir. Bu ise toplumsal roller açısından iki cins arasında ayrıma yol açmakta ve cinslerden birisine yönelik mağduriyetlere neden olabilmektedir. Bu araştırmada öncelikle literatür taraması yapılarak ‘cinsiyet’(sex) ‘toplumsal cinsiyet’ (gender) ayrımının biyolojik ve toplumsal boyutları incelenmiştir. Söz konusu ayrım üzerinde yaşanan karmaşanın kadını bir tüketim nesnesine dönüştürebileceğinin örnekleri ise medyada yer alan haberler üzerinden ortaya konulmaya çalışılmıştır. Tespit edilen haberlerde kadın bedeninin ve cinselliğinin ön plana çıkarıldığını ve böylelikle kadının cinsel açıdan metalaştırıldığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal Cinsiyet, Toplumsal cinsiyet rolleri, Cinsiyet kalıpyargıları, Kadının metalaştırılması.

OBJECTIFICATION OF WOMEN IN MEDIA IN THE CONTEXT OF GENDER ROLES AND STEREOTYPES

Abstract

Each individual is born biologically as a 'male' or a 'female' and, depending on this feature, acquires his/her social roles by taking his/her place as a 'male' or a 'female' within the social structure. Although these two dimensions are different from each other, they are either considered by many people as being the same with each other or the second one (gender) is evaluated as the natural and necessary outcome of the first one (sex). Thus, the victimization of women in social relations gains meaning as a result of this situation. The news on some media organs which reflect the perception of women is one of the typical examples of this issue. In this research, the biological and social dimensions of the 'sex'/gender' distinction are firstly examined by searching the literature. Following the literature review, the examples of the confusion over this distinction that can turn women into a consumption object are tried to be revealed through some selected news media.

Keywords: Gender, Gender roles, Gender stereotypes, Commodification of women.

1. GİRİŞ

Her insan bir cinsiyet ile doğar. Bu durum tamamıyla bireyin biyolojik ve fizyolojik yapısıyla ilgilidir. Örneğin çocuk doğurabilmek veya doğuramamak bu yapısının bir gereği olarak anlam kazanmaktadır. Bir başka söyleyişle cinsel organların farklılığı biyolojik yapının doğal bir gereğidir. Zaten biyolojik temelde farklılaşmanın temelinde de bu özellik vardır. Bu özellik bireyin “biyolojik cinsiyet” (sex)'ini oluşturur. Ancak birey daha doğar doğmaz, hatta doğmadan önce, içine doğacağı topluma/kültüre göre anlam kazanan bir kimlik ve yaşam evrenine dâhil edilir. Bireyin biyolojik cinsiyeti ise toplumsal/kültürel açıdan dâhil edileceği kimlik ve yaşam evrenini belirlemektedir. Böylelikle birey kadın veya erkek rollerinin şekillendirdiği evrenin bir parçası haline gelmektedir; yani

“toplumsal cinsiyet” (gender) evrenine dahil olmaktadır. Bu evren, bireyin duygu ve düşüncelerini, tutum ve davranışlarını, hal ve hareketlerini, kişilik özelliklerini, giyim-kuşam tercihlerini, meslek seçimini, yaşayış tarzını... kısacası tüm yaşamını teşkil eden konu ve alanları kuşatıp etkilemektedir. Bir başka söyleyişle, toplum/kültür bireyi biyolojik cinsiyetine bağlı olarak belirli şeyleri tercih etmeye zorlamaktadır. Örneğin, birey eğer kadın ise renklerden pembeyi, erkek ise maviyi tercih etmelidir; kadın ise yumuşak, erkek ise sert mizaçlı olmalıdır; kadın ise ev içi işlerle, erkek ise ev dışı işlerle ilgilenmelidir; kadın ise renkli ve süslü, erkek ise mümkün olduğunca sade giyinmelidir; kadın ise örneğin hemşire, erkek ise örneğin politikacı olmalıdır; kadın ise ev hanımı, erkek ise işadamı olmalıdır; kadın ise ağlayabilir, fakat erkek ise ağlayamaz; kadın ise evlilik teklifi bekler, erkek ise evlilik teklifi yapar; kadın ise evlendiğinde kocasının soyadını alır, erkek ise soyadını her durumda tüm yaşamı boyunca devam ettirir; kadın ise soyun devamına katkı sağla(ya)maz, erkek ise soyun devamını mümkün kılar; kadın ise yemek yapar, erkek ise bozulan musluğu onarır vb. Tüm bunlar toplumsal/kültürel beklentiler olarak anlam kazanırlar ve bu beklentiler bireyin toplumsal cinsiyetini inşa eder.

Eğer ‘toplumsal cinsiyetten’ bahsediliyorsa, bu durum, her bireyin cinsiyetiyle ilgili iki farklı özelliği/kimliği olduğunun kabul edildiği anlamına gelmektedir. Birincisi biyolojik anlamda ‘dişi’ veya ‘er’ olmakla ilgiliyken, diğeri ise diğer bireylerin evreninde ‘kadın’ veya ‘erkek’ olmakla ilgilidir. Birincisi biyolojik yapıyla ilgiliyken, ikincisi toplumsal/kültürel yapıyla/ortamla ilgilidir. Birincisi ‘verili’ bir özellik, ikincisi ise toplum/kültür tarafından inşa edilmiş bir olgudur. İkincisinin kategorik tayininde birincisi belirleyici olmakla birlikte, esasen bu ikisi birbirinden ayrı boyutları temsil etmektedir. Ancak ne var ki bu iki farklı boyut gündelik yaşamda ve toplumsal ilişkiler bağlamında çoğu zaman iç içe girmektedir; bu sebeple çoğunlukla ikincisi aynen birincisi gibi doğal (verili) bir özellik olarak algılanmaktadır. Bu algı geleneksel veya modern toplumların tamamında yaygın

bir şekilde gözlenebilen bir özellik olarak anlam kazanmaktadır. Bu ise bireysel düzlemde birçok mağduriyetlere yol açmış ve hatta açmaktadır. Bu durum ‘toplumsal cinsiyet rolleri’ üzerinden kolaylıkla gözlenebilmektedir.

Geleneksel olarak her ikisi bir ve hatta birbirinin doğal gereği olarak aynı kabul edilmesine karşılık, bugünün dünyasında biyolojik cinsiyet ile toplumsal cinsiyet farklılığı, her geçen gün daha çok bilinen ve üzerinde yoğun tartışmaların yürütüldüğü bir konuya dönüşmektedir. Ancak köklü bir geçmişe de sahip olan ‘cinsiyet kalıpyargıları’ kolaylıkla değişmemektedir. Bu ise biyolojik açıdan farklı olan iki cinsten birisini, toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında diğerine göre daha dezavantajı kılmaktadır. Biyolojik farklılığın toplumsal ayrışmalara ve mağduriyetlere yol açmasının en tipik örnekleri ise medya üzerinden kolaylıkla gözlenebilmektedir. Bu bağlamda olmak üzere bugün birçok medya unsurunda kadının cinsel bir nesneye dönüştürülmesine; kadının haber ve reklamlarda bir cinsel obje olarak bedeniyle tüketim nesnesi haline dönüştürülmesine sıklıkla tanık olunmaktadır.

2.TOPLUMSAL CİNSİYET ÇALIŞMALARININ KISA TARİHİ

Bireyin biyolojik cinsiyeti ile biyolojik cinsiyeti üzerinde inşa olunan toplumsal cinsiyetinin ayrımının tarihi oldukça yenidir. İnsanlar uzun tarih boyunca, bu iki farklı boyutu bir arada veya birbirinin yerine rahatlıkla kullanmışlardır. Bu durum bir problem olarak görülmemiştir. Çünkü iki boyutun birbirinin aynısı olduğu düşünülmüştür. Esasen bu durum birçok kişi açısından halâ böyledir. Fakat Batı toplumlarında 19. yüzyıldan itibaren bu ikisinin birbirinden farklı olduğu fark edilmeye ve dillendirilmeye başlanmıştır. Çünkü Batı toplumlarında ve 19. yüzyıl öncesinde kadınlarla erkekler arasında insani değer açısından önemli bir farklılaşma olmuş ve bu doğal kabul edilmiştir. 19. yüzyılda, Sanayi Devrimi ile birlikte söz konusu ayrım sonuna kadar kullanılmış; kadınlar ucuz

işgücü olarak görülmüşler ve çok küçük ücretler karşılığında ölesiye çalıştırılmışlardır. Böylelikle kadın-erkek ayrılığı, kadınların aleyhine olmak üzere iyice derinleştirilmiştir (Sancar, 2009: 49). Kadının tarım toplumunda, kendi toprağında gönüllü işçi olarak çalışması emek, güç ve sermaye adaleti açısından sorun teşkil etse de sanayi devrimiyle birlikte eğitim oranının, dolayısıyla eğitilmiş kadın sayısının yeni değişime paralel olarak artması, 'kadın sorunu' tartışmalarını tetiklemiştir (Köysüren, 2013: 21). Bu dönemde konunun öncüsü çalışmalardan birisi Engels'in 1884'te yayınlanan 'Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni' isimli çalışmasıdır. Engels bu çalışmasında kadının 'mülk haline dönüşümünün' tarihsel ve ekonomik temellerini incelemiştir. Sonra, döneminin şartlarına yönelmiş ve 'işçi sınıfı içinde mülkiyet sorunu olamayacağı' kabulünden hareketle, kadınlar ve erkekler açısından eşitlikçi bir dünyanın işçi sınıfının ürünü olacağını ifade ederken bir umudunu dile getirmiştir. Takip eden dönemde kadının ve erkeğin 'farklılığının' temelleri psikologlar ve sosyologlar tarafından incelenmeye başlanmıştır. Freud (2020) ve Jung (2001) kadınlık-erkeklik ayrımını, insan olmanın evrensel bir psikolojik gereği olarak ele alıp, cinsiyeti zıt kutuplu doğal bir durum olarak değerlendirmişlerdir. Lacan (1988) ise cinsiyete ilişkin kimliklerin 'sembolik inşasına' dikkat çekmiştir. Bu arada çok sayıda sosyolog ise toplumsal rol konusunu araştırırlarken, rol inşa ve ayrışmasında cinsiyetin önemine özel bir ilgi duymuşlardır. Toplumsal rollerin toplumsal olarak öğrenilmesi tespitinden hareketle, rollerdeki cinsiyete dayalı ayrışmanın da toplumsal olarak öğrenilen bir şey olduğunu vurgulamışlardır.

Foucault'un çalışmaları, toplumsal cinsiyet konusunun tarihsel gelişimi açısından önemli bir yere sahiptir. Foucault, 1976 yılında yayınlanan 'Cinselliğin Tarihi' kitabında, temelde beden fakat özelde cinsiyet ile iktidar ilişkisine yönelip, toplumsal cinsiyetin inşa sürecinde iktidarın işlevine ve önemine dikkat çekmiştir. Toplumsallığın bir iktidar stratejisi olarak işleyişini cinsiyet üzerinden göstererek yeni bir yaklaşımın öncüsü olmuştur. Evrensel ve tarih dışı bir

gerçeklik olarak kabul edilegelmiş olan biyolojik özelliklerin, erkeklik ve kadınlık psikolojilerinin, cinsel normallik ve sapkınlık tariflerinin vb. tarihsel ve kültürel olarak oluşmuş, evrensel değil öznel, sabit olmayıp değişken toplumsal davranışlar olduğunu göstermiştir (Sancar, 2009: 177). Bu durum daha sonraları Connell tarafından 'Toplumsal Cinsiyet ve İktidar' (1998) başlığı ile özel bir araştırmanın konusu kılınacaktır. Thernborn ve Manuel Castells (Jamieson, 2013: 211-226) ise konuyu daha da detaylandırmışlardır.

Cinsiyet temelinde şekillenen farklılaşmaya dayalı olarak toplumsal cinsiyet (gender) sözcüğünü Robert J. Stoller 1968 yılında yayınlanan 'Sex and Gender' isimli kitabında ilk kez kullanmıştır. Ancak toplumsal cinsiyet sözcüğünü sosyolojiye kazandıran ve yaygınlaşmasına katkı sağlayan kişi Ann Oakley olmuştur. Ann Oakley, 1972 yılında yayınlanan 'Sex, Gender and Society' isimli kitabıyla cinsiyetin toplumsal boyutunu 'toplumsal cinsiyet' (gender) ismiyle sosyolojinin temel tartışma ve araştırma konuları arasına katmıştır (Marshall, 1999: 98). Oakley, ünlü kitabı 'Sex, Gender and Society'de açıkladığı üzere, 'cinsiyet' (seks) biyolojik açıdan erkek/kadın ayrımını anlatırken, 'toplumsal cinsiyet' (gender) erkeklik ile kadınlık arasındaki toplumsal bakımdan bölünmenin karşılığıdır. Oakley'in toplumsal cinsiyet tanımlaması şöyledir: 'Cinsiyet, kadın ve erkek arasındaki biyolojik farklılıkları belirten bir kelimedir: bu farklılık cinsel organla görünür olmaktadır, bireyin doğurganlık fonksiyonundaki farklılıkla ilişkilidir. Ancak toplumsal cinsiyet kültürel bir meseledir: 'eril' ve 'dişil' halindeki sosyal sınıflandırmayı işaret etmektedir' (Oakley, 1985: 16).

1970'lerde toplumsal cinsiyetin varlığını; başka bir ifadeyle, erkekler ile kadınlar arasındaki farklılıkların ve ayrılıkların biyolojik farklılıkla açıklanamayacağını, erkeklik ve kadınlıkla ilgili farklılıkların temelde kültürel egemen fikirlerin bir yansıması olduğunu ispatlamaya yönelik sosyolojik ve psikolojik çabalar gittikçe yoğunlaşmıştır (Marshall, 1999: 98). Fakat tüm bunlara rağmen cinsiyet ile

toplumsal cinsiyet kavramlaştırmalarının netleşmesi 1990'larda gerçekleşmiştir. Esasen 'toplumsal cinsiyet' yeni bir sözcük yaratma olayı değildir. Yenilik, bu sözcüğün beşerî bilimlerde oldukça kısa bir geçmişe sahip olmasıyla ilgilidir (Borlandi vd, 2011: 794). Her ne kadar toplum içinde geleneksel düşüncenin 'cinsiyet' ile 'toplumsal cinsiyeti' aynı şey olarak görme anlayışı hâlâ büyük oranda aynen devam ediyor olsa bile, artık bugün sosyal bilimlerin bünyesinde bu ikilinin birbirlerinden ayrı anlamsal boyutlarını konu edinen oldukça geniş bir literatür oluşmuş durumdadır. Judith Butler örneğinde olduğu üzere, ayrımı toplumsal cinsiyet lehine biyolojik cinsiyeti de kapsayacak şekilde genişletme eğiliminde bulunan ve böylelikle biyolojik cinsiyeti de toplumsal/zihinsel açıdan inşa edilen bir şey olarak görme eğilimi taşıyanlar varsa da biyolojik ve toplumsal cinsiyet ayrımının bugün düne göre daha net olduğu açıktır.

3. CİNSİYET VE TOPLUMSAL CİNSİYET

Gündelik hayatta sıklıkla kullanılan bazı sözcüklerin anlamı ile ilgili olarak, özellikle sorulmadığı sürece, doğru ve eksiksiz bilgiye sahip olduğuna ilişkin tam bir güven vardır. Fakat sorulduğu anda o sözcüğün anlamı konusunda oldukça önemli düzeyde bir belirsizlik ve hatta karmaşaya sahip olduğuna fark edilir. Burada kastedilen şey, bilimsel veya oldukça özel bir uzmanlık alanıyla ilgili bir sözcük değil; gündelik hayatın sıradan bazı sözcükleridir. Örneğin bu incelmanın konusunu oluşturan kadın ve erkek sözcükleridir. Bunu biraz açmak gerekirse; bir kişinin kadın veya erkek olduğunu söylenirken acaba ne demek isteniliyor? O kişinin biyolojik anlamda kadın veya erkek olduğunu mu; yoksa tutum ve davranışlarıyla, duygu ve yaşayış tarzıyla, kıyafet ve görünümüyle kadın veya erkek olduğu mu ifade ediliyor? Yoksa her ikisini birden mi kastediliyor? Birinci veya ikincisi kastediliyorsa, bu, gerçeğin bir yönünü ifade ederken; eğer her ikisini birden kastediliyorsa, bunun ise oldukça kapsamlı ve derinlikli bir anlam kargaşasına yol açacağı kesindir. Zira biyolojik anlamda kadın

veya erkek olmakla; tutum ve davranışlarda, duygu ve yaşayış tarzında, kıyafet ve görünümde kadın veya erkek olmak çok farklı şeylerdir. Birincisi doğuştan gelen özellikle ilgiliyken, ikincisi üyesi/parçası olunan toplumun/kültürün özellikleriyle ilgilidir. Örnek vermek gerekirse; bir kişi hakkında biyolojik cinsiyeti üzerinden bir şeyler söyleniyorsa; örneğin o kişinin prostatında bir problem olduğu veya sperm miktarında sorun bulunduğu ifade ediliyorsa, bahsedilen kişinin biyolojik anlamda erkek olduğu anlaşılır ve bu durum dünyanın her yanında ve her zaman böyledir. Ancak bir kişi tanımlanırken, biyolojik cinsiyeti belirtmeksizin, onun etek giydiği ifade ediliyorsa, bu kişi Türkiye’de salt kadın olarak anlaşılır, fakat İrlanda’da bir karmaşaya yol açar ve söz konusu kişi erkek olarak da anlaşılabilir, kadın olarak da. Bu sebeple etek giyen bir erkek Türkiye’de garip karşılanırken, İrlanda’da herhangi bir şekilde de olsa garip karşılanmayacaktır. Anlaşıldığı üzere karışıklığın sebebi kişinin biyolojik anlamda kadın veya erkek olmasıyla değil, toplumsal boyutuyla kadın veya erkek olmasıyla ilgilidir. Aslında yaygın bilinen bir bilmece bu durumu çok güzel bir şekilde resmetmektedir. Bir trafik kontrolünde trafik polisi, şoföre, ön koltukta oturan çocuğun kim olduğunu sorar. Şoförün cevabı ‘o benim oğlum, ama ben onun babası değilim’ şeklinde olur. Bilmece ‘Şoför, çocuğun nesi olmaktadır?’ diye biter ve cevap istenir. Bizzat öğrencilerimiz üzerinde denememizden de anladığımız üzere, çoğu kimse ilgili sorunun cevabı olabileceğini düşündüğü birçok görüşü dile getirmektedir, fakat doğru cevabı bulmak o kadar kolay olmamaktadır. Hâlbuki cevap son derece basittir: Şoför, çocuğun annesidir. Bu basit cevabın kolayca bulunamamasının nedeni, şoförün erkek olarak düşünülmesidir. Hâlbuki bilmeceye konu olan durumdaki şoför, kadındır ve çocuğun annesidir. İşte bu bilmeceye karışıklığa neden olan şey cinsiyet ile ilgili bir durumdur. Fakat söz konusu cinsiyet, biyolojik yapıyla değil, toplumsal kabul ve anlayışlarla ilgili olan cinsiyettir. Toplumda yaygın bir şekilde şoförlerin erkek olduğunun düşünülmesi ise söz konusu karmaşaya yol açmaktadır.

Tekrar gündelik hayata dönmek gerekirse; gündelik hayatta yaygın kullanımıyla kadın veya erkek, hem bireyin biyolojik açıdan 'dişi' veya 'er' olduğunu (sex), hem de toplumun bireye aktardığı roller sistemi bağlamında anlam kazanan kadın veya erkek oluşunu (gender) ifade eden iki sözcüktür. Bu sebeple eğer bir kişi veya topluluğa, hakkında hiç bilgi sahibi olmadıkları bir kişiden bahsedilirken söz konusu kişi, sadece tutum ve davranışlarıyla, duygu ve yaşayış tarzıyla, kıyafet ve görünümüyle tanımlanıyorsa, bu bilgi, dinleyen kişi veya kişilerde ciddi bir karışıklığa yol açabilmektedir. Bundan o kişinin biyolojik anlamda 'dişi' veya 'er' olduğu da anlaşılabilir, toplumsal anlamda kadın veya erkek olduğu da anlaşılabilir. Cinsiyetin bu ikinci boyutu, toplumsal cinsiyet çalışmalarının öncülerinden Simone de Beauvoir'ın (1908-1986), Varoluşçu felsefenin öncüsü ve temsilcisi Jean-Paul Sartre'ın (1905-1980) 'İnsan ne ise o değildir ne olmuşsa odur' (Sartre, 2010: 40) sözünde anlam kazanan düşünceyi referans alarak ifade ettiği 'kadın doğulmaz, kadın olunur' (Beauvoir, 1980: 257) ile anlatmaya çalıştığı şeyin bizzat kendisidir. Biyolojik cinsiyet (sex) sadece bireyin biyolojik bedeniyle ilgiliyken; toplumsal cinsiyet, bireysel ve toplumsal algı ve anlayışların, tutum ve davranışların, hal ve hareketlerin yanı sıra toplumdaki iş bölümü, istihdam, idari işler, toplumsal ilişkiler, meslekler... ile ilgilidir. Tarihçi J. Scott'un açıklaması konunun kapsamını işaret etmesi açısından önemli bir örnektir: 'Toplumsal cinsiyet, cinsiyetler arasında algılanan farklılıklara dayalı toplumsal ilişkileri oluşturan bir unsurdur ve toplumsal cinsiyet iktidar ilişkilerini göstermenin en önemli biçimidir' (Borlandi, 2011: 796). Bir başka tanım ise konuyu daha da anlaşılır kılmaktadır: Toplumsal cinsiyet 'farklı kültürlerde farklı biçimlerde tanımlanan, sosyal olarak kurulmuş erkeklik ve kadınlık kategorilerini ve her iki gruba atfedilen sosyal olarak empoze edilmiş yükümlülük ve davranışları belirtir' (Bilton: 2008: 129).

Gerçekleştirilen araştırmalar göstermiştir ki, bireylerin biyolojik cinsiyetleri ile toplum içindeki cinsiyetleri birbirinden farklıdır. Bu ikisi hiçbir zaman birbirinin

aynısı olmadığı gibi, toplumsal cinsiyet, biyolojik cinsiyetin doğal bir sonucu da değildir. Bu farklılık ve ilişki doğa ve sosyal çevre bağlamında tartışılmış ve tartışılmaya da devam etmektedir. Bugün itibarıyla doğa ile sosyal çevre ilişkisinin niteliği ve baskın tarafın hangisi olduğu, konunun uzmanları arasında oldukça tartışmalıdır. Konuyu detaylı bir şekilde araştırmış ve konu hakkında 'Woman and Men' isimli bir kitap yazan Ernestine Friedl'e (1975:6) göre kadın ve erkeğin biyolojik/doğal farklılığı, insan organizmasını aşılmaz bir engel gibi sınırlamaz. Aksine, söz konusu biyolojik farklılık, üzerine farklı özelliklerin inşa edilebildiği bir temel işlevi görür. Michelle Rosaldo'nun (1944-1981) 'Bilgi ve Tutku' (Knowledge and Passion-1980) isimli kitabında detaylı olarak ifade ettiği üzere, iki cinsin tutum ve davranışlarındaki farklılığın temeli biyolojik değil, kültürel dir. Cinsiyete dayalı farklılıklar biyolojik olmakla birlikte, bireyin yaşam tercihleri, yaşam tarzı, tutum ve davranışları kültürel kaynaklardan beslenmekte ve kültürel etkilere göre şekillenmektedir. Bu açıdan toplumsal cinsiyet biyolojik açıdan kadınlık ve erkeklik özelliklerinin kültürel yapılanmasını ifade etmektedir (Rosaldo, 1980). Antropolojik araştırmalar ise farklı kültürlerdeki kadın ve erkek rollerinin önemli derecede çeşitlilik gösterdiğini ortaya koymuştur. Bu açıdan Margaret Mead'ın (1901-1978) araştırmaları önemlidir. Toplumsal cinsiyet konusunda ilk etnografik çalışmalara imza atan Margaret Mead, feminist hareketin de önemli bir referansı olan 'Üç İlkel Toplumda Cinsiyet ve Mizaç' (Sex and Temperament in Three Primitive Societies -1935) isimli kitabına kaynaklık yapan araştırmasında Papua Yeni Gine'nin Tchambuli (Chambri) adasındaki üç ayrı topluluktaki egemen toplumsal cinsiyet rollerini incelemiştir. Bunlar Arapesh, Mundugumor ve Tchambuli topluluklarıdır. Bu üç topluluk da aynı adada ve birbirlerinden ayrı coğrafyalarda konuşlanmış durumdadırlar. Mead'ın dikkatini çeken ve araştırmaya sevk eden özellik ise üç topluluktaki erkek ve kadın rollerinin birbirinden çok farklı olmasıdır. Arapesh erkek ve kadınlarının tutum ve davranışları modern dünyanın kadın ve erkeklerinin tutum ve

davranışlarına çok benzemektedir. Buna karşılık Mundugumor erkeği ve kadını öfkeli ve saldırgan tutum ve davranışlar sergilemektedir. Tchambuli erkekleri yumuşak karakterli ve süslenmeyi seven kimselerken, kadınları ise enerjik ve dominant karakterlidir. Hatta Tchambuli erkekleri süslenmeyi çokça severlerken, kadınları süslenmeyi sevmemektedir. Mead bu farklılığın kaynağının kültürel olduğunu düşünmüş ve araştırmalarını bu merkezde yürütmüş, böylelikle toplumsal cinsiyet çalışmaları için oldukça önemli referans olan bir kitaba imza atmıştır.

Toplumsal cinsiyet konusu/olgusu antropologların ilgi duydukları ve detaylı bir şekilde araştırdıkları konular arasında yer almıştır. Bu sebeple, toplumsal cinsiyete ilişkin antropologlar tarafından yapılmış tanım ve açıklamalar pek çoktur. Antropolog Saran, toplumsal cinsiyetin, cinsiyetten farklılaşmasını ve oluşumunu şöyle açıklamıştır: 'Kadınların ve erkeklerin yapacakları işler, toplumdan topluma değişmekle beraber her toplumda iş dağılımı bakımından daima kadın ve erkek farkı vardır. Hatta kadınla erkeğin ortak çalıştıkları durumda dahi işler kesin olarak birbirinden ayrılmıştır' (1989:133, 134).

Esasen toplumsal cinsiyet ile ırk benzer işlevler görmektedir; toplumsal cinsiyet de ırk ve etnik köken gibi, iktisadi düzende kadına ve erkeğe farklı mevkiler vermeye gerekçe olmuştur (Pelizzon, 2009: 31). Toplumsal cinsiyet ne zaman ve nasıl inşa olmaktadır? Süreç toplumsal çevre açısından bireyin doğumundan önce başlamaktadır. Hatta bebeğin doğduğu andaki toplumsal çevreyi oluşturan bireylerden de önce başlamaktadır. Çünkü toplumsal cinsiyeti inşa edecek olan değer ve anlayışlar, kabul ve inançlar, tutum ve görüşler çok köklü bir geçmişe sahiptir; kültürün parçasıdır. Zaman içerisinde kısmen ve yavaş bir şekilde değişse bile yüzlerce, binlerce yıllık geçmişin ürünüdür. Bu durum, konuyu detaylı bir şekilde ele alanlardan Christine Delphy ve Judith Butler tarafından bilhassa dikkat çekilen yönlerden birisidir. Onlar, toplumsal cinsiyetin biyolojik

cinsiyetten önde yer aldığını ve toplumsal iş bölümü ile anlamın kültürel kuruluşu vasıtasıyla, cinsel farklılıkların doğal ve sosyalleşme öncesi olarak kurulduğunu ve kullanıldığını belirtmişlerdir (Davis, 2010: 31). Toplumun kültürünün ailedeki son halkası olan anne ve baba, çocuk doğmadan, çocuklarının cinsiyetlerini öğrendikleri andan itibaren, çocuk için toplumsal cinsiyeti inşa edecek şart ve ortamı hazırlamaya başlarlar. Alınan eşyalar, eşyaların biçimleri, renkleri bu açıdan bildik önemli bazı örnekleri teşkil etmektedir. Daha da önemlisi, anne ve babanın hafızasındaki, inanç ve anlayışındaki, tutumlarındaki toplumsal cinsiyet unsurları doğum zamanı çocuğu kuşatacak şekilde aktive olur. Bunlar, doğumu takip eden ilk günlerde pek fark edilmese bile, bebek yürümeye, konuşmaya ve kendisine söylenen şeyleri anlamaya başlayınca; toplumsal cinsiyet unsurları fiilen sürece dâhil olur. Birey, doğduğu anda bir inşa sürecinin nesnesidir. Sürecin görünen başlangıcında çocuk için belirlenen eşyalar vardır. Bu eşya ve kıyafetleri oyuncaklar takip eder. Kız çocukları için oyuncak bebekler alınırken, erkek çocuklar için silah, araba, asker oyuncakları alınır. Bu arada da çocuğa biyolojik cinsiyetine bağlı olarak ‘uygun’ veya ‘uygun olmayan’ davranışlar dikte edilmeye başlanır. Böylelikle ilk üç-beş yıl içinde çocuktan hayatı boyunca mensubu olması istenecek davranışların, tutumların, rollerin temel nitelikte olanları inşa edilmiş olur. Çocuk yaklaşık dört/beş yaşında iken artık detayını çok bilmediği bir şekilde kendisini ‘kız’ veya ‘erkek’ kabul etmeye, ‘kız’ veya ‘erkek’ oluşuna bağlı hal ve hareketleri ayırt etmeye başlar.

4.TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİ

Sosyolojik bir terim olan ‘rol’ veya daha özel isimlendirmeye ‘toplumsal rol’, aktörün oyunda oynadığı dramatik role benzer. Temel fark, toplumsal rolde bireyin kendisini oynamasıdır. Toplumsal rol ne geçicidir ne de kurgusaldır. Toplumsallaşma sürecinde öğrenilir. Kişinin katıldığı çeşitli gruplarda oynanır

(Fichter, 1996: 94). Toplum, bir üyesi olarak bireyden tüm yaşamı boyunca 'kendi rolünü oynamasını' ister ve bekler. Toplumsal rol, bireyin toplumsal konumunun ölçülmesinde kullanılan sayısız ölçütlerden birisidir. Servet, soy, cinsiyet, yaş ve diğer statü ölçütlerinin yanı sıra, kişinin toplumdaki işlevsel yararlılığı da statüsünün belirlenmesinde dikkate alınır.

Asıl ismiyle 'toplumsal rol' veya en kısa ifadesiyle 'rol', toplum içindeki bireyin toplumsal konumuna uygun davranışlarını, sorumluluklarını, ayrıcalıklarını ve diğer insanlarla ilişkilerini yönlendiren kuralları ifade etmektedir. Örneğin annelik veya babalık statülerinin/konumunun gereği olan tutum ve davranışlar birer roldür. Bu rolün anlamını ve 'oynanış' tarzını toplum/kültür belirler ve bireyden rolüne uygun davranmasını ister. Birey ise toplumdaki hangi konumda (statüde) ne tür rol yapması gerektiğini sosyalleşme sürecinde öğrenir ve içselleştirir. Bireyin toplumdaki konumu/statüsü, ekonomik, siyasi, dini açılardan değiştiği gibi; yaşı, medeni durumu, bilgi ve yetenekleri açısından da değişir. Dolayısıyla her farklı durum, farklı rolleri gerektirir; aynen cinsiyette olduğu gibi. Bireyin cinsiyeti, kültürel açıdan bireyin konumun belirlemekte ve her konum kendine özgü rolleri gerektirmektedir. Bu roller 'toplumsal cinsiyet rolleri' olarak isimlendirilmiştir.

Sosyologlara göre, toplumsal cinsiyete ilişkin olmak üzere bireylerin zihinlerindeki farklılıkların kaynağı toplumdaki hiyerarşik düzendir. Toplumdaki statülerin düzenlenmesinde bireylerin biyolojik cinsiyetlerinin referans olması, cinsiyet temelinde rollerin oluşmasına imkân sağlamaktadır. Bunlar toplumsal cinsiyet rolleridir. Bu rollerin bir sonucu olarak, bireylerin zihinlerinde hangi cinsiyetin nasıl özelliklere sahip olması gerektiği ve cinsiyete özgü davranışlara ilişkin beklentiler şekillenmektedir. Zira her toplumda kadın ve erkeği birbirinden ayırıp kategorize eden, buna bağlı olarak da rolleri tayin eden, bireyleri bu roller bağlamında yönlendiren, şekillendiren, denetleyen

sosyokültürel bir dizi değer bulunmaktadır. Bu değerler kadın ve erkeğin nasıl olması, nasıl davranması gerektiğini ve ne tür sorumluluklara sahip olduklarını dile getirirken rollerin de oluşmasını sağlarlar. Bu roller, yani daha özel ismiyle toplumsal cinsiyet rolleri, toplum tarafından tanımlanan ve bireylerden gereklerini yerine getirmesini istediği birtakım beklentiler olarak da tanımlanabilir. Bu durum toplumsal cinsiyet rollerinin, toplumsal cinsiyete ilişkin kalıpyargıları ile irtibatını da ortaya koymaktadır. Daha çok davranış alışkanlıklarına bağlı olarak şekillenen toplumsal cinsiyet kalıpyargılarına odaklanan yaklaşıma göre, belirli davranışları toplumun beklentilerine ve koşullarına uygun olarak gerçek-leştiren bireylere bakıldığında bu davranışların gerektirdiği varsayılan özelliklerin de beklenti haline gelmesi söz konusu olmaktadır. Toplumsal cinsiyet rolleri bu şekilde gelişmekte ve sürdürülmektedir (Çiffiliz, 2018: 99).

Toplumsal cinsiyet rolleri, cinsiyet kalıpyargılarını ya da toplumun belirlediği cinsiyet farklılıklarını yansıtmak üzere kullanılmaktadır. Toplumsal cinsiyet rolü, toplumun tanımladığı ve bireylerin yerine getirmelerini beklediği cinsiyete ilişkin toplumsal beklentilerdir (Dökmen, 2004: 16). Bir antropoloğun bakışıyla ifade edildiğinde; toplumsal cinsiyet rolleri, bir kültürün cinsiyete atfettiği görevler ve etkinliklerdir (Kottak, 2008: 443). Toplumsal cinsiyet rolleri, özellikle antropologların üzerinde durdukları ve detaylı bir şekilde araştırdıkları konu başlıklarından birisi olmuştur. Gerçekleştirilen araştırmalar en ilkelinden en gelişmişine kadar her toplumda toplumsal cinsiyet rolleri temelinde iş bölümü ve davranışlar dizisinin bulunduğunu ortaya koymuştur. Yine tespit edildiğine göre her rol, cinsiyetle bağlantılı olmamakla birlikte, bazı roller cinsiyetle doğrudan bağlantılıdır. Örneğin ilkel topluluklarda avcılık ve savaşçılık tamamıyla erkeğin rolüdür. Yine aynı şekilde hane halkının et ihtiyaçlarını karşılamak da erkeğin rolü olarak anlam kazanmaktadır. Modern toplumlara gelince, erkek ve kadın arasında oldukça modernize edilmiş haliyle iş bölümleri

ve davranış tarzları tüm canlılığıyla devam etmektedir. Bunlar ise daha çok kadına yönelik tutum ve davranışlarda açığa çıkmakta ve medya tarafından ısrarla desteklenmektedir. Kadını 'memnun' etmeye yönelik davranışlar bu bağlamda ilk aşamada akla gelen erkek 'sorumlulukları' olarak anlam kazanmaktadır. Evlilik teklif etmek, özel günleri hatırlamak ve hediye almak, iltifat etmek... modern erkeğin değişmez 'sorumlulukları' olarak algılanmakta ve uygulamaya dönüşmesi beklenmektedir. Sancar'a göre (2013: 170), modern toplumun akıl, rasyonel düşünme becerisi, rekabeti göze alma ve doğru karar alma yeteneği gibi değerleri 'eril' değerlerdir ve diğer toplumsal değerlere göre üstünlük ve ayrıcalık atfedilen değerlerdir. Öte yandan duygusallık, merhamet, başkaları için fedakârlık yapmak, uyumlu ve itaatkâr olmak gibi davranışlar 'dişil' değerlerdir ve yaygın düşünme biçimine göre modern toplumsal ilişkilerde bu tür davranışlar insanın güçlü ve başarılı olmasını sağlamada geçerli ve arzulanan davranışlar olamaz; dişil değerler ancak özel yaşamda, aile ve çocuklarla ilişkilerde, cinsellik ve dostluk ilişkilerinde geçerli davranışlar olabilmektedir. Ancak tüm bunlara rağmen, toplumsal cinsiyet rolleri; kültürel, toplumsal, siyasal ve iktisadi etkenlerle çeşitlenebilen esnek bir olgudur. Zaman ve mekâna göre farklılaşması, onun değişmeye devam edeceğini göstermektedir (Kottak, 2008: 462). Esasen toplumsal cinsiyet rollerinde gerçekleşen farklılaşmalar her gün yaşadığımız bir şeydir. Bu roller bireyin tüm yaşamını şekillendiren toplumsal cinsiyeti detaylı bir şekilde inşa etmektedir. Sonuçta toplumsal cinsiyeti oluşturmamızın ince biçimleri yaşamımızın öylesine büyük bir parçası haline gelmektedir ki, yitirilene ya da kökten bir biçimde değiştirilene kadar onları fark etmiyoruz bile (Giddens, 2000:102, 103).

5. TOPLUMSAL CİNSİYET KALIPYARGILARI (STEREOTİP)

Toplumun, cinsiyetleri bağlamında kadın ve erkekten birbirlerine oranla farklı şekilde göstermelerini istediği özellikler 'toplumsal cinsiyet kalıpyargıları' (stereotip) olarak isimlendirilmektedir. 'Toplumsal cinsiyet kalıpyargıları', 1922 yılında yayınlanan 'Public Opinion' isimli çalışmada Walter Lippman tarafından ilk kez kullanılmıştır. Lippman, bu kitabında 'kalıpyargı' sözcüğünü 'zihnimizdeki resimler' olarak nitelemiştir. Lippman'a göre (Ünlü, 2018: 155), birey çevresindeki diğer bireyleri ya da tanık olduğu durumları 'zihnindeki resimlere' göre algılamaktadır. Bunlar bir diğer anlamıyla algılamayı belirleyen ölçek ve sınırlardır. Yine Lippman'a göre zihnimizdeki resimler, tüm dünyanın olmasa bile bireyin benimsediği dünyanın temsillerine karşılık gelmektedir.

Lippman'ın kalıpyargılarla ilgili anlamlandırması bir başlangıçtır. Daha sonra birçok bilim insanı, özellikle psikolog ve sosyal psikologlar kalıpyargılarını araştırmış ve niteliklerini tespit etmişlerdir. Kalıpyargısı, başlangıçta, diğer bireylerde algılanan belirli bir kişilik yapısını ifade etmek için veya gerçeklikle bireyin algısı arasında araç rolü oynayan zihinsel imgeleri belirtmek için kullanılmıştır. Ancak daha sonraları kalıpyargılarının nötr ve betimsel olmadığı, aynı zamanda bir değerlendirme yargısı içerdiği görüşü ağırlık kazanmıştır. Bu açıdan kalıpyargılarının basit bir kişilik özelliği olmaktan öte, grup dinamiklerinin bir sonucu olduğu görüşü ortaya çıkmıştır (Bilgin, 2001: 98). Bilhassa ırk ve etnik kimlik bağlamında yapılan araştırmalar sonucunda kalıpyargının temel özellikleri şu şekilde belirlenmiştir (Harlak, 2000: 48): Bireylerde, insanları belirli birkaç ölçüte göre değerlendirme eğilimi vardır ve bu eğilim güçlüdür. Kalıpyargıları değişime dirençlidirler. Sosyalleşme sürecinde ve hatta söz konusu grup tanınmadan oluşmaktadır. Kalıpyargıları bilhassa toplumsal gerilimlerin olduğu dönemlerde daha belirleyici hale gelmekte ve negatif bir rol üstlenmektedir.

Toplumsal işleyişte kayda değer bir problem yokken, kalıpyargıları çok belirleyici olmaktan belirli oranda da olsa uzaklaşmaktadır.

Konuyu detaylı olarak araştırmış ve görüşleriyle literatürde belirgin bir kabul görmüş bulunan Allport'a (1979: 21-20) göre, bireylerin düşünceleri belirli kategoriler yardımıyla gerçekleşmektedir. Bu kategoriler, bir kez şekillendirildiğinde kalıpyargıların ve önyargıların temeli de atılmış olmaktadır. Üstelik bu durumdan kaçınmak pek de mümkün değildir. Çünkü bireyin yaşantısının kolaylaşması ve toplumsal hayata uyumu da söz konusu kategorilendirme sürecine bağlı olarak gelişmektedir. Bu bağlamda Allport (1979: 20- 23), kategorilendirme sürecinin beş önemli temel özelliğini şöyle belirlemiştir: Kategorilendirme, günlük yaşamımızdaki uyuma rehberlik eden gruplamalar ve sınıflandırmalar oluşturmaktadır. Kategorilendirme, şeyleri (bireyleri, objeleri vb.) bir sınıf içinde asimile etmektedir. Kategori, ilgili nesnenin hızlıca tanınmasını sağlamaktadır. Kategorilerin düşünsel ve duygusal bir içeriği bulunmaktadır. Kategoriler, az ya da çok rasyonel olabilmektedir.

'Kalıpyargı', 'önyargı' ve 'ayrımcılık' birbirinin yerine kullanılabilen terimlerdir. Ancak esasında aynı düzlemde farklı farklı aşamaları temsil etmektedirler. Kalıpyargı olmadan önyargı olmaz. Kalıpyargı ve önyargı olmadan da ayrımcılık olmaz. Başlangıç kalıpyargıdır; önyargının kalıpyargıdan farkı, kalıpyargıya eşlik eden kuvvetli duygunun bulunmasıdır. Kalıpyargı, önyargıları besleyen ve koruyan önemli bir mekanizmadır. Kalıpyargılar, genellikle sözel ifadelerde ortaya konmaktadır; önyargılar ise, daha geniş bir ifade alanına sahiptir. Kalıpyargı daha ziyade tek biçimli bir nitelik taşıırken, önyargı, çok sayıda kalıpyargıyı kapsayabilmektedir (Bilgin, 2016: 383-384). Kalıpyargı, önyargının bilişsel parçasıdır ve insan gruplarına dair genel geçer, kalıplaşmış inançları içermektedir. Bir kalıpyargıya güçlü bir duygulanım eşlik ettiğinde ise, kalıpyargılar tutumlara dönüşmekte yani birer önyargı halini almaktadır (Paker,

2012: 42). Eşlik eden duygu aracılığıyla kalıpyargı dinamik bir nitelik kazanır ve önyargı haline dönüşür. Önyargı ise ayrımcılığa yol açar (Paker, 2012: 43). Toplumsal cinsiyet ayrımcılığı hem kadınların ve hem de erkeklerin yaşantılarını belirleyen ve şekillendiren anlayış, davranış, yaşayış biçimleriyle ilgilidir. Toplumsal cinsiyet ayrımcılığı bazı toplumsal cinsiyet kalıpyargılarına dayanır. Ve bunlar bireyin tüm yaşamını etkiler. Hatta öyle ki bireyi bazen gücünü aşan sorumlulukların altına sokar, yaşamı tehdit edebilecek durumlarla karşı karşıya kalmasına yol açabilir. Çünkü bireyden güç ve imkânlarını zorlayan ve hatta aşan sorumlulukları üstlenmesini isteyebilmektedir. Bu durum bireye stres yaşatabileceği, depresyona sokabileceği gibi, intihar etmeye, cinayet işlemeye uzanan bir dizi tutum ve davranış sergilemesine de yol açabilmektedir. ‘Töre cinayeti’ veya ‘kan davası gütmek’ bu bağlamda tipik birer örnektir.

6.YÖNTEM

Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet olgularının birbirine ikame edilmesi önemli bir sorun olup, bu sorun günümüz itibarıyla her geçen gün daha kapsamlı ve derinlikli bir boyut kazanmış halde bireylerin, toplumların ve siyasal iktidarların gündeminde yer almaya devam etmektedir. Bunda, soruna ilişkin farkındalığın geçmişe oranla daha yaygın ve detaylı bir şekilde oluşmasının etkisi büyüktür. Ancak öte yanda sorunu kişisel veya kurumsal çıkar unsuruna dönüştürme amaçlarının da etkisi vardır. Bu bağlamda medya hem sorunun devamına katkı sağlaması hem de sorunu fark etme ve çözüm yolları düşünme farkındalığının oluşmasına katkı sunması açısından önemlidir. Bu incelemede medya platformlarındaki kadın temsiline kadın cinselliğine odaklanışlarının örnekleri ele alınmıştır. Kadının, cinsel açıdan metalaştırılan bir yaklaşımla haberlerin konusu yapılmasının örnekleri basılı medya platformlarında bolca ve sıklıkla tespit edilebilmektedir. Bu tür haberleştirmelerle ilgili olarak gerçekleştirilen bu incelemede, internet üzerinden yayın yapan ve “en çok takip edilen” haber

sitelerinin tesadüfen belirlenmiş bir günde kadının bedenini ve cinselliğini ön plana çıkarışlarıyla ilgili haber metinlerinin sıklıkları belirlenmiş ve bu haberlerin sunum tarzları söylem analizi yöntemiyle incelenmiştir.

7.MEDYA VE KADININ BEDENİYLE METALAŞMASI

Cinsiyet ile toplumsal cinsiyet arasındaki ayırım, kadın ve erkek olmanın biyolojik ve sosyolojik boyutlarına dayanmaktadır. Biyolojik ve sosyolojik boyutlar arasındaki farkın en açık seçik gözlenebildiği ortamlardan birisi medyadır. Medya, kurumlara, aileye, devlete ve sokağa ilaveten toplumsal cinsiyeti inşa eden özellikle günümüzde en temel nitelikteki faktörlerden birisidir (Connell, 1998: 165-183). Bilhassa kadın, medya haberlerinde veya reklamlarında toplumsal cinsiyet ayırımının zirvelerinde gezmektedir. Medyanın önemli bir kısmı için kadın denildiğinde, kirpiklerini kırıştırdığında ya da saçını savurduğunda yürekler yakan; aşkın yolunu midede yakalayan; erkekleri peşinde koşturan; vücudunun belirli bölgelerini ön plana çıkararak adeta salt dudak, meme, kalçadan ibaret bir varlığa dönüşen; tüm yaşamı erkeklerin ilgisi çekmekten, hemcinslerini kıskançlıktan çatlatmaktan ibaret olan; popüler kültürün tüketim nesnesi ve/veya tüketim aracı olan; sabah akşam vücudunun yatay boyutunu veya ağırlığını ölçen bir kadın imgesi akla gelmektedir. Bu yaklaşımı benimsemiş medya unsurları, kadın bedenini seyrettirmeyi kendisine yayın ilkesi olarak benimsemiş görünmektedirler. Bu sebeple yazıdan çok resim; bilgiden çok erotik çağrışım içeren ifadeleri tercih etmektedirler. Bu durum kadınların önemli bir kısmı tarafından onaylandığı gibi, yine birçok erkek tarafından da kabullenilmiş durumdadır. Bu anlayışın resmettiği kadın imgesi, erotik ve hatta pornografik hazların bir metası olmaktan başka bir şey değildir.

Hemen her zaman varlığını hissettirmekle birlikte, özellikle günümüz dünyasında ve bilhassa bazı medya unsurlarının egemen anlayışında kadın olarak doğmak

demek, erkeklerin mülkiyetinde olan özel ve çevrelenmiş bir dünyaya doğmak demektir (Berger, 2014: 46). Bu dünyada erkekler 'davrandıkları gibi', kadınlarsa 'göründükleri gibidirler'. Erkekler kadınları seyredeler. Kadınlarsa seyredilişlerini seyredeler. Bu durum, yalnız erkeklerle kadınlar arasındaki ilişkileri değil, kadınların kendileriyle ilişkilerini de belirler. Kadının içindeki gözlemci erkek, gözlenense kadındır. Böylece kadın kendisini bir nesneye- özellikle görsel bir nesneye- seyirlik bir şeye dönüştürmüş olur (Berger,2014: 47).

Kadının medyada cinsel (sex) meta olarak algılanmasının ilginç örneklerinden birisi 2002 yılında, ABD'de yaşanmıştır. Dünyaca ünlü CNN kanalı, Ocak 2002'de bir gün önce yayına başladığı ve kendi haber programıyla ilgili olan bir reklamı durdurmak zorunda kalmıştır. Söz konusu reklam, yeni yayın kuşağında haber sunacak olan spiker Paula Zahn ile ilgiliydi. Çoğu haber kanallarında yayınlanan 20 saniyelik reklamda 'Hangi sabah programının sunucusu bu kadar kışkırtıcı, süper zeki ve seksi?' anonsuyla başlıyor ve 'seksi' sözcüğü kırmızı harflerle ekrana geliyor, ardından da Paula Zahn'ın portresi beliriyordu. Reklam bir haber programıyla ilgiliydi fakat reklamda ilginç bir şekilde programın değil, sunucunun özellikleri olduğu iddia edilen ve cinsellikle irtibatlı bazı özellikler ön plana çıkarılmıştı. İzleyici, Zahn'ı izlemeye ve 'kışkırtıcılığından' nasiplenmeye davet ediliyordu. 'CNN, özellikle erkekler içindeki izlenirlik oranını artırmak için Zahn'ın seksapelinin kullanıyordu' (Reichert, 2004: 21). Bir kadın spikerin bedenini erotik bir tüketim nesnesi olarak takdim eden reklama birçok kişi sert bir tepki vermiş ve reklam yayından kaldırılmıştır. Ancak bu durum bir süre farklı medya unsurlarının mensupları, siyasiler ve düşünürler arasında tartışma konusu olmuştur. Herkes kendince bazı yorumlarda bulunmuştur. Bazıları CNN'i, bazıları ise reklama tepki verenleri haklı bulmuştur. FOX Televizyonu'nun süper starı Rita Cosby 'Gazetecilerin seksiliğinden söz ediyoruz. Hazin bir gün' derken, MSNBC'nin üst düzey yöneticilerinden birisi de 'CNN'deki erkek sunuculardan ne

haber, Larry King de seksi mi?' şeklinde bir soru yönelterek medyadaki tartışmayı alevlendirmiştir. Washington Post, haber sunumlarının çekici kadınlara verilmesinin şaşırtıcı olmadığını vurgulamıştır. Fox News Kanalı'ndan Bill O'Reilly ise yaşanan duruma ilişkin yorumu ile baskın görüşü dile getirmiştir: 'Eğer Paula Zahn, biraz da güzel bir hatun olduğu için orada olduğunu bilmiyorsa, kendini harikalar diyarında zannediyor demektir' (<https://www.hurriyet.com.tr/dunya/cnnden-seksi-sunucu-reklam-47114>).

Kadını ve bu bağlamda bedenini bir tüketim nesnesi olarak algılayan ve takdim eden medya unsurlarının bu tutum ve anlayışlarının sebebini anlamak için, medyanın işlevine ilişkin anlayış ve yaklaşımları dikkate almak gerekmektedir. Medya ile ilgili yaygın görüşe göre, medya özgür olmalıdır; ancak bu özgürlük toplumsal ve bireysel özgürlüklerle çatışmamalı ve hatta bu özgürlükleri desteklemelidir. Bu durum medya için temel sorumluluklardan birisidir. Çünkü medya topluma karşı önemli sorumluluklara sahiptir; böyle olmak zorundadır. Söz konusu sorumluluklar ise toplumu eğlendirme, eğitme, kamuoyu oluşturma, bilgilendirme, iktidarı denetleme vb. ile ilgili sorumluluklardır (Mora, 2005: 2). Bunlar medyanın keyfince ve sorumsuzca davranmasını önleyen; önlemesi gereken sorumluluklardır. Dolayısıyla genel manada medyanın sadece kendi çıkarlarını düşünmemesi, örneğin ticari kaygılar taşımaması gerekmektedir. Elbette ki var olabilmek için ticari kaygısı olacaktır, fakat bu kaygı önemli bir kamu görevini üstlenmiş olduğunun bilincini yok etmemelidir. Ancak ne var ki medya sahipleri, medyanın özgürlüğünü ve gücünü kendi kişisel imkân ve gücüne dönüştürme eğilimi taşıyabilmektedirler. Bu nedenle öncelikle iyi bir gelir elde etmeyi hedeflemektedirler. Aslında bu biraz da mevcut şartların gerekli kıldığı bir durumdur. Çünkü alanda çok sayıda medya ve dolayısıyla farklı medya sahibinin bulunması rekabeti gerektirmektedir. Rekabet ise daha çok reklam yayınları üzerinden gerçekleşmektedir. Daha çok reklam alabilmenin ve böylelikle reklam gelirlerini artırabilmenin en kestirme yolu ise daha çok

izlenen/takip edilen medya olmaktan geçmektedir. Daha çok izlenen/takip edilen olabilmek için de toplumsal açıdan sahip olunması gereken kamuoyu oluşturma, bilgilendirme, iktidarı denetleme vb. sorumluluklar geri plana itilmektedir. Çünkü bunlar genel kitlelerin, bu kitleleri teşkil eden çoğu bireylerin doğrudan ilgi duymadıkları konulardır. Doğrudan ilgi duyulan konular ise daha çok eğlenceyle ve özellikle de cinsellikle ilgili konulardır. Çünkü 'seks sattırmaktadır' (Reichhert, 2004: 37). Böylelikle ticari kaygılar asli toplumsal sorumlulukları bir kenara bıraktılabilmekte ve büyük oranda ve hatta tamamen ticari amaçlara yönelik hareket etmekte bir sakınca görülmemektedir. Bu şartlar altında devlet desteği olan medya dışında, toplumsal sorumluluğu öncelemenin ne derece zor olduğuna dikkat etmek gerekmektedir.

Medya, aile, okul, akran grubu gibi sosyalleşmenin önemli araçlarından birisidir. Hatta her geçen gün sosyalleşmenin daha da önemli aracı haline gelmektedir. Medya vasıtası ile oluşturulan rol modellerin bireyler, özellikle de çocuklar üzerindeki etkisinin tartışılmaz boyutlara ulaştığı açıktır. Televizyonda veya sosyal medyada izlemiş oldukları bir film veya dizi kahramanı, çocuklara zaman zaman anne babalarından çok daha fazla rol model olabilmektedir. Bu açıdan medyanın, toplumda egemen olan toplumsal cinsiyet rollerinin ve kalıpyargılarının aktarımını ve daha da pekişmesini sağlamak gibi bir işlevi yerine getirdiği rahatlıkla söylenebilir. Haber programları, diziler, reklamlar, klipler, kuşak programları vasıtası ile sürekli tekrarlanan toplumsal cinsiyet rollerinin farkında olmadan kabullenilmesi ve devamlılığının sağlanması çok da zor olmamaktadır. Televizyon programlarında erkekler kahraman konumunda ve programların yetkin kişileri, güçlü, başarılı, üstün yetenekli, mücadele gücü fazla ve korkusuz kişiler olarak sunulurken; kadınlar yardımcı pozisyonda bulunmaktadır. Kadın kahramanlar bu programlarda yok denilebilecek düzeyde yer almaktadır. Kadınlar, genellikle erkeklerin kafasını karıştıran, eş, sevgili, anne, duygusal bir varlık olarak sunulmaktadırlar. Tripleri, anlamsız ve

dolayısıyla saçma kıskançlıkları ile erkeği bunaltan, erkeğin özgürlüklerini kısıtlayan bir cins olarak sunulmaktadır. Kadınlar daha çok yarışma ve eğlence programlarında yardımcı pozisyonda ve genellikle de fiziksel özellikleri kullanılarak ön plana çıkarılmaktadır. Bu bakımdan ilk kez 19 Temmuz 2012 tarihinde yayınlanmaya başlanmış olan 'Ben Bilmem Eşim Bilir' veya takiben 'Ben Bilmem Aşkım Bilir' ismini alan eğlence-yarışma programı tipik bir örnektir. Özünde yarışma ve rekabet unsurları barındıran programda evli, nişanlı veya sevgili olan çiftler yarışmakta, program kapsamında çeşitli oyunlar oynanmaktadır. Tüm oyunların sonunda birinci olan çift otomobil kazanmaktadır. Çiftler yarışmada finale kalmak adına kıyasıya diğer çiftlerle mücadele etmektedirler. Yarışmanın formatınca bilgi ve beceriden ziyade tahmini tutturmak vardır. Bu sebeple çok az emek ile yarışmayı kazanmak mümkün olabilmektedir. Oyunun bu çalışma açısından dikkat çekici ve önemli olan yönü eşlerin birbirlerine karşı ve özellikle de kadın ve erkeğe ilişkin tutum ve davranışlarla ilgilidir. Eşler birbirlerine karşı genellikle 'aşkım' olarak hitap etmektedirler. Ancak 'aşkım' hitabına çok kolaylıkla hakaret ifadeleri eklenebilmektedir: 'Aşkım salak mısın?', 'Öküz aşkım'... vb gibi. Yarışmacılar kadın-erkek biçiminde gruplanarak birbirlerine karşı yarışmakla birlikte, cinsler arası rekabet de üst düzeyde tutulmaya çalışılmaktadır. 'Sohbet' anında kadın yarışmacılar erkek eşleri, erkek yarışmacılar ise kadın eşleri aleyhine konuşturularak toplumun geleneksel aile değerleriyle, ahlaki ölçüleriyle hiçbir şekilde bağdaşmayan konuların veya ifadelerin açığa çıkması sağlanmaktadır. Programda kadınların 'geveze', 'doyumsuz', 'alışveriş düşkünü', 'sorumsuz', 'psikolojik açıdan normal dışı' (temizlik hastası, alış-veriş bağımlısı...), 'dedikoducu' oldukları ön plana çıkarılırken; erkeklerin ise 'kaba' (öküz, 'ormantik'...), 'düzensiz', 'sorumsuz', 'sadakatsiz' kişilikler olarak takdim edilmektedirler. Erkeklerin çok kolaylıkla bir başka kadına meyledebileceği konusu, her programda gündeme gelen bir konu olarak işlenmektedir. Tüketim

kültürü de oyunun formatında önemli bir yer tutmakta 'evlilik teklifi', 'nişan' veya 'nikâh' törenleri bağlamında yapılan gösterişçi harcamalar vurgulanmakta, hiçbir harcama yeterli bulunmayıp daha fazlasının olması gerektiği ifade edilmektedir. Programda eşlerin birbirlerine karşı hitapları özel bir yere sahiptir. Olumsuz ifadeler ve benzetmeler oyunun mücadele ortamı içerisinde normal hitap veya nitelme gibi takdim edilebilmektedir. Bu konuda ilginç ve tipik bir örnek olarak 24.11.2012 tarihli programın çiftlerinden kadın yarışmacının eşine hitap ve tavsiyesi oldukça ilginç ve manidardır. Kadın yarışmacı eşinin daha hırslanarak oyuna motive olmasını sağlamak için 'Bebeğim beni başkısıyla düşün, bak kötü bir şey düşün bana sinirlen' demiştir. Burada kadının kendisini net bir biçimde nesne olarak sunduğu görülmektedir.

Gazete/internet haberlerinde kadın bedeni önemli bir seyirlik nesne olarak ön plana çıkarılabilmektedir. Örneğin bu satırların yazıldığı ve örneklemin belirlenmesinde ölçüt olarak kullanıldığı gün (02.02.2020) yayınlanan ve 2019 yılında en çok takip edilen 'ilk on site' listesinde yer alan (<https://www.internethaber.com/haber-siteleri-siralamasinda-internethaber-ilk-10da-yer-aldi-2020174h.htm>) bazı haber sitelerinin 'haberleri', kadın bedeninin seyirlik bir nesneye dönüştürülmesi ve cinsel bir obje olarak takdim edilmesi açısından önemli ve ilginçtir. Bu sitelerden birisi olan Sozcu.com.tr adresindeki 'haber' 'Hadise'den cesur paylaşım' başlığını taşımaktadır. Haber birbirini tekrarlayan üç cümleden ve söz konusu kadın sanatçının sutyensiz memelerini ön plana çıkaran üç fotoğraftan oluşmaktadır. Bu haber sitesi ile ilgili durum ise şudur: Bir haber okunmak/izlenmek istendiğinde haber/görüntü açılmamakta ve ekrana 'Türkiye'nin en büyük bağımsız haber portalının özgün, cesur ve tarafsız haberlerine devam edebilmesi için reklam kazancına ihtiyacı vardır' uyarısı gelmekte ve siteye abone olunması istenmektedir.

Sadece internette yayınlanan ve yine 2019 yılında en çok takip edilen 'ilk on site' listesinde yer alan bir başka haber sitesinde (www.mynet.com) 'Aslı Bekiroğlu'nun çıplak fotoğrafları internete sızdırıldı' başlıklı bir habere yer verilmiş ve altı cümleden oluşan haberde 3 erotik fotoğraf kullanılmıştır. Fotoğraflardan birisi habere konu olan kadının dudakları ön planda yer alırken, diğeri erotik bikinili bir fotoğraf, bir diğeri ise bir erkekle sarılmış halde gösteren erotik bir başka fotoğraftır. Aynı sitedeki bir başka haber 'Lady Gaga evinin terasında fena yakalandı' başlığını taşımaktadır. Haber 6 cümleden ve 7 erotik fotoğraftan oluşmaktadır. 'Pamela Anderson'ın evliliği 12 gün sürdü!' başlığını taşıyan haber ise 7 cümle ve 2 fotoğraftan oluşmaktadır. Fotoğraflardan birisi pornografik olarak nitelenebilecek kadar kadın bedeninin ve özellikle de memelerinin ön planda yer aldığı bir fotoğraftır. 'Hadise'den göğüs dekolteli bir paylaşım daha!' başlıklı haber 6 cümleden oluşmakta ve 'habere' bacak, kalça ve memelerin ön planda olduğu tamamı da yatakta çekilmiş 6 erotik fotoğraf eşlik etmektedir. Birinci fotoğraf, söz konusu kadının oldukça şuh bakan, dudakları erotik bir şekilde uzatılmış, memelerin büyük oranda açık olduğu yatar pozisyonda bir görüntüsünü içermektedir. Haberin son cümlesi ise 'Hadise, Hz. Mevlâna'nın 'Cahil ile sohbet etmek güçtür bilene. Çünkü cahil ne gelirse söyler diline' sözünü de paylaşmıştı' şeklindedir. 'Sevişme sahnesi olay olmuştu! Atiye'nin Cansu'su Melisa Şenolsun müjdeyi verdi' başlıklı 14 fotoğrafın yer aldığı 'haberdeki' fotoğrafların ise tamamı erotik olup, dört tanesi yatakta çekilmiş sevişme sahneleri ile ilgilidir. Sitede 9 tane daha aynı içerikte farklı haber sayılmıştır.

2019 yılında en çok takip edilen ilk on site içinde yer alan ve sadece internette yayın yapan bir başka sitedeki (www. Haberler.com) haberler gözden geçirildiğinde; 'Ünlü İngiliz şarkıcı Rita Ora'dan magazin dergisi için cesur poz!' başlığını taşıyan ve 9 erotik fotoğrafın yer aldığı bir 'habere' yer verilmiştir. 'Deniz Akkaya: Hiç cinsel hayatım yok, geceleri karın kaslarıma sarılıp yatıyorum'

başlıklı ‘haber’ 6 erotik fotoğraftan oluşmaktadır. ‘Telefonuyla çektiği cinsel ilişki fotoğrafı internete sızdırıldı! İşte hacker kurbanı olan ünlüler’ başlıklı ‘haber’, 2 cümle ve 34 erotik fotoğraftan oluşmaktadır. Fotoğraflardan 8 tanesi pornografik nitelikte olup, bir tanesi de lezbiyen ilişkiye aittir. ‘Yatak pozunu paylaşan Şeyma Subaşı’nın yaptığı photoshop dikkatlerden kaçmadı’ başlıklı ‘haber’ yatakta çekilmiş 3 erotik fotoğraftan oluşmaktadır. ‘Arka Sokaklar’da yeni aşk! Nadya ve Engin asansörde öpüştü’ başlıklı ‘haber’ bir video ve 3 erotik fotoğraftan oluşmaktadır. Video, yakın çekim dudak dudağa öpüşme sahnesi içermektedir. Tüm bunlara ilaveten sitede benzer içeriğe sahip 6 ‘haber’ daha sayılmıştır.

İnternette yer alan ve Google.com’daki bilgilere göre 2009, 2010, 2012, 2014 yılları içerisinde en çok takip edilen haber sitesi unvanına sahip olan ve her sene ilk on site içerisinde yer alan bir başka haber sitesindeki (www.Milliyet.com.tr) ‘haber’in’ başlığı ‘2019’da Türkiye’ye 51,7 milyon turist geldi’ şeklindedir. Bu haber için kullanılan 20 fotoğrafın tamamı ağırlıkla deniz ve sahilde çekilmiş bikinili ve oldukça erotik kadın görüntüleridir. Ayrıca haber için kullanılan fotoğraf sayısı, amacın haber mi yoksa kadın bedenini teşhir aracılığıyla daha fazla izlenmek mi sorusunun gündeme gelmesini sağlamaktadır. Yine aynı gazetenin bir başka ‘haberi’ ise Kourtney Kardashian ile ilgilidir. ‘Haber’in’ başlığı ‘Kourtney Kardashian’a uyarı: Biraz yavaşla’ şeklindedir. ‘Haber’ on cümleden oluşmakta ve her cümle Kourtney Kardashian’ın son derece erotik bir fotoğrafının altında yer almaktadır. Yine aynı gazetenin aynı günkü yayınında ‘Son dakika... Kan dondurdu! Spor salonundan çıkan genç kadını bu hale getirdiler’ başlıklı bir haber yer almaktadır. Haber de İngiltere’de gerçekleştiği ifade edilen ve kafası, yüzü çekiç darbeleriyle parçalanmış bir kadın fotoğrafı yer almaktadır. Haber 14 cümleden ve 16 fotoğraftan oluşmaktadır. 5 fotoğraf kadının parçalanmış kafa ve yüz fotoğrafları ile ilgili, bir fotoğraf ise bunu gerçekleştiren erkek ile ilgilidir. Diğer 10 fotoğraf ise kadının daha önceki

zamanlarına ait görüntülerini içermektedir. Fotoğrafların tamamı kadının memeleri ve dudakları ön planda olmak üzere bedenini, bedeni üzerinden cinsel çekiciliğini ön plana çıkaran erotik görüntüler içermektedir. Bir tanesi ise kadının yatakta gösteren ve erotizmi fazlasıyla aşır pornografik bir boyutta değerlendirilebilecek bir görüntü içermektedir. Daha da önemlisi ise dört fotoğrafın altında herhangi bir yazının bulunmuyor olmasıdır. Bir başka ‘haber’ ‘Cemre Kemer sosyal medyayı salladı’ başlığını taşımaktadır. Yine şarkıcı olduğu ifade edilen bir kadına ait dört erotik fotoğrafın bulunduğu bu ‘haber’ sadece dört cümleden oluşmaktadır. Gazetede aynı içerikte 12 ayrı ‘haber’ daha yer almaktadır ve tamamı örnekleri verilen ‘haberlerle’ aynı niteliktedir.

Açık olan ve yaygın olarak bilinen bir durum olarak ifade etmek gerekirse; günümüz medyasının bir kısmı, kadınları en başta görsel bir nesne olarak kullanmaktadır. Bu görsel nesne olma durumunun değişmeyen malzemesi ise cinselliktir. Kadının gerek haberlerde ve gerekse reklamlarda bir bütün ya da parçalar halinde hedef kitlenin –yani erkeklerin- bakış açısına hitap edecek tarzda edilgen bir seks objesi olarak sunulduğu gözlenmektedir. Yukarıda örneklerini sunulan ‘haberler’ ise bunun en bildik örneklerinden sadece birkaçıdır. Medyanın bu tavrında pazarlanan ürünün niteliği önemli değildir, hatta bu ürünün hedef kitlesi görünüşte kadınlar da olabilir, ancak Laura Mulvey’in ‘Visual Pleasure and Narrative Cinema’ (Görsel Haz ve Anlatı Sineması) başlıklı makalesinde de ifade ettiği gibi, kameranın bakış açısı her zaman için ‘erkek bakışına’ hitap etmekte ve kadınları da erkek bakışını ve kendisini o bakış üzerinden değerlendirmeyi içselleştirdikleri için görsel medyada erkek arzusunun sürekli olarak hizmet eden bir kısır döngü söz konusu olmaktadır. Laura Mulvey’e göre cinsiyet eşitsizliğinin hüküm sürdüğü günümüz ‘skopofilik’ (gözetlemeci) toplumlarında bakma eyleminden alınan haz aktif/erkek ve pasif/kadın arasında bölünmüş durumdadır. ‘Pasif kadın’ her zaman için ‘bakılan’dır, erkek ise ‘bakan’ ve kadının bu bakışlığı onu erotik bir

nesne, erkek arzusunun objesi haline getirmekte, onu bu açıdan tanımlamakta ve ona bu bağlamda bir anlam katmaktadır. Kadınların bu bakış dışında kendi başlarına bir anlamları bulunmamaktadır (Ertung, 2013:92). Mulvey'nin de dediği gibi: 'Geleneksel olarak, sergilenen kadın iki düzeyde işlev görmektedir: Ekranın her iki yanındaki bakışlar arasında yer değiştiren bir gerilimle hem ekrandaki öykü içindeki karakterler hem de izleyiciler için erotik nesne olarak' (Mulvey, 2006: 48).

Kadını haberlerinde veya reklamlarında seks objesi olarak takdim eden medya unsurlarının bu tavrının ne tür bir zihin dünyasının parçasını olduğunu anlamak için Feminist-Vejetaryen kuramın öncülerinden Avustralyalı yazar Carol J. Adams'ın 1990 yılında yayınladığı 'The Sexual Politics of Meat' (Etin Cinsel Politikası) isimli kitabında yer verdiği bir yaklaşımı önemli ve ilginç bir bakış açısı sunmaktadır. Adams'a göre ataerkil toplumlarda kadınlara yönelik muamele ile hayvanlara yönelik muamele arasında paralellik bulunmaktadır. Adams, yaşayan ve hissedebilen hayvanların 'absent referent' (kayıp yönerge) yoluyla 'et' haline getirilmeleri ile kadınların cinsel nesnelere indirgenmeleri arasında doğrudan bir ilişki olduğunu ifade etmiştir. Adams'ın 'kayıp yönerge' terimi üç farklı konuya işaret etmektedir: ilk olarak, hayvanlar kesilme yoluyla kayıp yönerge haline getirilirler, bu işlemde sonra kelimenin tam anlamıyla beden ve ismen 'kayıp' ya da yok olurlar. Zira bir hayvanın tüketilecek et haline getirilebilmesi için öldürülmesi gerekir. İkinci olarak; hayvan öldürüldükten ve et olduktan sonra ondan bahsediş şeklimiz değişir: kanat, hamburger, sosis, bonfile, pirzola, biftek gibi kelimeler o anda tüketmekte olduğumuz etin bir zamanlar yaşayan ve hisseden bir canlı olduğu gerçeğini bir şekilde gizler. Üçüncü konu ise mecazidir; hayvanlar insanların deneyimlerini ya da hissettiklerini ifade edebilmek için bir mecaz olarak kullanılırlar. Bu son kategoriye örnek olarak Adams özellikle tecavüz ve şiddet mağduru kadınların olay esnasında kendilerini nasıl 'et parçası' olarak hissettiklerinden örnek vermektedir. Cinsel şiddet ve et yemenin

arasında doğrudan bir bağ olduğunu iddia eden yazar, reklamlarda kadın ve hayvanların alternatifi olarak birbirlerinin yerine sıkça kullanıldıklarından bahsetmektedir (Ertung, 2013:95).

8.SONUÇ

Biyolojik cinsellik ve toplumsal cinsellik; bu ikisi yakın zamana kadar eş anlamlı; aynı durumun iki farklı yüzü olarak algılanmıştır. Toplumları teşkil eden bireylerin çoğu için hâlâ böyledir. Bu durumun gereği olarak biyolojik anlamda 'erkek' olmak ile 'ağır vasıta şoförü', 'evin reisi', 'asker', 'otoriter', 'sert' olmak arasında doğal bir bağlantı kurulabilmektedir. Yine bu sebeple biyolojik anlamda 'kadın' olmak ile 'hemşire', 'ev işleri yapan', 'çocuk bakıcısı', 'duygusal', 'romantik' olmak arasında doğal bir bağlantı kurulabilmektedir. Ancak yapılan araştırmalar sonucunda esasen her bireyin iki farklı cinsel boyuta sahip olduğu; bunlardan birisinin bireyin biyolojik cinsiyeti ile ilgiliyken, diğerinin tamamen toplumsal/kültürel beklentilere göre şekillenen bir durum olduğu; birincisinin 'verili', ikincisinin ise 'inşa edilen' bir özellik olduğu anlaşılmış bulunmaktadır. Yine gerçekleştirilen arkeolojik ve tarihsel araştırmalar cinsiyetin toplumsal boyuta sahip olmadığı bir toplumun bulunmadığını ortaya koymuştur. Bireylerin biyolojik cinsiyetlerine bağlı olarak toplumsal konumlarının ve rollerinin farklılaşması evrensel nitelikte bir özellik olarak anlam kazanmaktadır. Bu geçmişte böyle olduğu gibi, bugün de böyledir.

Fakat söz konusu ayrışma her ne kadar yaşanılan zamanın ekonomik, kültürel, teknik özelliklerine göre bazı bakımlardan gerekli ve hatta doğal bulunsa bile, bu ayrışmanın bazı bakımlardan bir mağduriyete yol açtığı da açıktır. Mağdur olan kesimin de genellikle 'kadın' olduğu görülmektedir. Fakat söz konusu mağduriyet çok kolaylıkla kalıpyargılarla normalleştirilmekte ve meşrulaştırılmaktadır. Bu durumun en tipik örnekleri geleneksel toplumlarda

kolaylıkla gözlenebilmektedir. Toplumsal cinsiyet rollerindeki ayrışma, bireyleri biyolojik cinsiyetleri bağlamında farklılaştırırken, örneğin kadınların erkeklere göre daha dezavantajlı konumda yer almalarına ve sorumluluklar üstlenmelerine yol açabilmektedir. Bu en yaygın biçimiyle iş bölümünde gözlenebilmektedir. İş bölümündeki bir tarafı mağdur eden farklılaşma ise bireylere ilişkin özniteliklerle ilgili kalıpyargılar üzerinden doğal bir duruma dönüştürülebilmektedir. Bu durum geçmişte böyleydi, ancak ne var ki günümüzde de önemli bir değişiklikten bahsetmek pek mümkün görünmemektedir. Bireylerin sosyalleşmesinde ve değişiminde son derece etkili olan medyada verilen toplumsal cinsiyet algısı, geleneksel kalıplar içinde verilmeye devam edilmektedir. Yani kadınlar edilgen, el konulabilir, hükmedilebilir ve parçalanarak kullanılabilir cinsel haz nesnesine dönüştürülürken, kendilerine sunulan ideal kadın tiplemesine uymaları yönünde telkinlerde bulunmaktadır. Sunulan tiplemeye uyarlılar sevilecekleri, uymazlarsa sevilmecekleri mesajı ulaşan kadınlara, 'istenilen gibi ol' mesajı verilmektedir. Bu da sürekli bu tür yayınlarla muhatap olan kitle üzerinde etkili olmaktadır. Dolayısıyla kadının 'evrensel' mağduriyeti bir başka boyutuyla devam etmektedir. Bu mağduriyetin en önemli aracı ise medyadır. Bazı medya unsurlarında kadının özniteliğiyle, iş bölümü açısından ve toplumsal konumuyla cinsel bir nesneye dönüştürüldüğünün örneklerine sıklıkla rastlanabilmektedir.

Cinsiyet (sex) ve toplumsal cinsiyet (gender) ayrışmasının gerçekleştirildiği ve toplumsal cinsiyetin yol açtığı mağduriyetlerin daha kolay ve açık görülebildiği günümüz dünyasında kadının medya mecralarında bir cinsel nesneye dönüştürülmesi mevcut zihniyet gelişimi açısından oldukça çelişik bir durum olarak anlam kazanmaktadır. Bazı medya unsurları oldukça yaygın bir şekilde kadınları güzellikleri ve dişilikleri ile ön plana çıkarmakta, sunum objesi haline getirmektedir. Böylece kadın, bir süre sonra bedeni ile var olma yoluna gitmektedir. Dergilerin, gazetelerin sayfalarında öne çıkan kadın resimleri

güzelliklerini ön plana çıkararak kadınlar şeklinde resmedilirken, vücutlarını da son derece teşhir ederek 'ayırıcı' algıya paralel hareket etmektedirler. Bu resimlerin ortaya çıkmasında kadınların zihnindeki algı kadar erkeklerin, yayınevlerinin, buralardan hizmet alanların algılarının da etkili olduğu bilinmelidir. Kadını nesneleştiren bu durum, kadına nasıl giyineceği, ne kadar yemek yemesi gerektiği, nasıl davranacağı vb. yönde toplumsal mesajlar göndererek kadını bedeninin içine sıkıştırmaktadır. Böylece kadınlar, zihinsel alandan soyutlanarak bedensel alanın içine hapsedilmektedirler. Kadınlar, çoğu zaman da bu soyutlamayı kabul ederek düzenin devamlılığına katkıda bulunmaktadır. Doğal olmayan bu alan, doğal gibi kabul edildiği için sürekliliği olan, kendiliğinden devam eden bir süreç gibi kabul edilmekte ve toplumun da bu yönde kabuller geliştirmesi sağlanmaya çalışılmaktadır.

KAYNAKÇA

- Allport, G. W. (1979). *The Nature of Prejudice*, Cambridge: Perseus Books.
- Andrew, E. & Sadwick, P. (2007). *Kültürel Kuramda Anahtar Kavramlar*, Çev., M. Karaşahan. İstanbul: Açılım Kitap.
- Beauvoir, S. (1980). *Kadın- Genç Kızlık Çağı*. Çev., B. Onaran. İstanbul: Payel Yayınları.
- Berger, J. (2014). *Görme Biçimleri*. Çev., Y. Salman. İstanbul: Metis Yayınları.
- Bilgin, N. (2001). *İnsan İlişkileri ve Kimlik*, İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Bilgin, N. (2016). *Sosyal Psikoloji Sözlüğü Kavramlar, Yaklaşımlar*, İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Bilton, T. vd. (2008). *Sosyoloji*. Çev., K. İnal. İstanbul: Siyasal Kitapevi.
- Borlandi, M & Boudon, R vd. (2011). *Sosyolojik Düşünce Sözlüğü*. Çev., B. Arıbaş). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Connel, R. W. (1998). *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar*. Çev., C. Soydemir. İstanbul: AyrıntıYayınları.
- Çiftfiliz, G. (2018). *Cinsiyet Kimliğinin Oluşumu, Cinsel Yönelim ve Queer Kuram Tartışmaları*. (içinde) Şenol, D. & Kaya, H. E. (Edit).*Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi*, İstanbul: Lisans Yayıncılık.
- Davis, N. Y. (2010). *Cinsiyet ve Millet*. Çev., A. Bektaş. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Dökmen, Z. Y. (2004). *Toplumsal Cinsiyet*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Edgar, A. & Sedgwick, P. (2007). *Kültürel Kuramda Anahtar Kavramlar*. Çev., M. Karaşahan. İstanbul: Açılım Kitap.
- Ertung, C. (2013). 'Toplumsal cinsiyet eşit(siz)liği ve medya: Reklamlarda kadın bedeninin kullanımı', Gültekin, L. vd. (Edt). *Toplumsal Cinsiyet ve Yansımaları*. İstanbul: Atılım Üniversitesi. (90-101).
- Fichter, J. (1996). *Sosyoloji Nedir*. Çev., Nilgün Çelebi. Ankara: Attila Kitapevi.
- Freud, S. (2020). *Cinsellik Üzerine*. Çev., A. Öneş. İstanbul: Say Yayınları.

- Friedl, E. (1975). *Women and Men: An Anthropologist's View*. New York: Rinehart & Winston.
- Giddens, A. (2000). *Sosyoloji*. Çev., H. Özel, C. Güzel. Ankara: Ayraç Yayınevi.
- Harlak, H. (2000). *Önyargılar Psikososyal Bir İnceleme*, İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Jamieson, L. (2013). 'The future of living alone'. *Living Alone*. Palgrave Macmillan, London. 211-226.
- Jung, C.G. (2001). *Anılar, Düşler, Düşünceler*. Çev., İ. Kantemir. İstanbul: Can Yayınları.
- Kottak, C. P. (2008). *Antropoloji (İnsan Çeşitliliğine Bir Bakış)*. Çev., S. Altuntek vd. Ankara: Ütopya Yayınları.
- Köysüren, A. Ç. (2013). *Kültürel ve Dini Algıda Toplumsal Cinsiyet*. Ankara: Sentez Yayınları.
- Lacan, J. (1988). *The Seminar of Jacques Lacan Book II: The Ego in Freud's Theory and in the Technique of Psychoanalysis 1954-1955*. Trans., Sylvana Tomaselli. New York: Norton.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*. Çev., O. Akınhay & D. Kömürcü. Ankara: Bilim ve Sanat.
- Milett, K. (1987). *Cinsel Politika*. Çev., S. Selvi. İstanbul: Payel Yayınları.
- Oakley, A. (1985). *Sex, Gender, and Society*, London: Temple Smith.
- Oskay, Ü. (1987). *Kıskandırıcı Tüketim Boyutuyla Moda*, Gergedan, (1).
- Outhwaite, E. (2008). *Modern Toplumsal Düşünce Sözlüğü*. Çev., M. Pekdemir. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Özsoy, T. (2006). *Türk Dergi Reklamlarında Kadın İmgisinin Kullanımı; 1971-2004 Döneminin Bir Değerlendirmesi*, İstanbul: İktisadi Araştırmalar Vakfı Yayınları.

- Paker, M. (2012). 'Psikolojik Açıdan Önyargı ve Ayrımcılık,' Ayrımcılık Çok Boyutlu Yaklaşımlar, K. Çayır & M. A. Ceyhan (Edt). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2012
- Pelizzon, S. M. (2009). Kadının Konumu Nasıl Değişti?. Çev., C. Somel. Ankara: İmge Yayınları.
- Reichert, T. (2004). Reklamcılığın Erotik Tarihi. Çev., Y. Yazmacıyan & V.Bora. İstanbul: Güncel Yayıncılık.
- Sancar, S. (2009). Erkeklik: İmkânsız İktidar. Ankara: Metis Yayınları.
- Sancar, S. (2013). 'Erkeklik,' Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları, Y. Ecevit, N. Karkıner (Edt.). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Saraç, S. (2013). 'Toplumsal Cinsiyet', Gültekin, L. vd. Toplumsal Cinsiyet ve Yansımaları. (Edt). İstanbul: Atılım Üniversitesi. (27-33).
- Saran, N. (1989). Antropoloji, İstanbul: İnkılap.
- Sartre, J. P. (2010). Varoluşçuluk. Çev., A. Bezirci. İstanbul: Say Yayınları.
- Şahika, Y. (1991). Cinsellik İdeolojisi: Dün ve Bugün, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Kadın Sorunlarını Araştırma ve Uygulama Merkezi.
- Ünlü, D. G. (2018). Kişilerarası İletişim Surecinde Toplumsal Cinsiyet Kimliğine İlişkin Kalıpyargıların Belirlenmesi, Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Vatandaş, C. (2007). 'Toplumsal cinsiyet ve cinsiyet rollerinin algılanışı'. Sosyoloji Konferansları Dergisi. (35), 29-56.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

Each individual is born with a sex. Human beings, just like the animals, are either 'female' or 'male' at birth. This is all about the biological structure of individuals. For example, being able or unable to give birth makes sense in the framework of this structure. In other words, the difference of the genitals is a natural requirement of the biological structure and this difference makes the person a 'male' or a 'female'. However, this inherent differentiation is not only present on a biological basis, but it is also reflected in the social sphere. Even before an individual is born, s/he is included in an identity and social environment that is shaped by the society/culture. Sex on the other hand, determines the identity and course of life in which the individual will be included socioculturally. Thus, the individual becomes a part of the social environment which is shaped by gender roles. This environment encompasses and affects all the areas that make up the whole life of an individual such as his/her emotions and thoughts, attitudes and behaviors, moods, and movements, personality traits, clothing-dressing preferences, career choice, lifestyle etc. In other words, society/culture forces the individual to make his/her choices depending on being a 'male' or a 'female'. Some striking examples to that situation can be listed as follows: pink for girls, blue for boys; 'females' are submissive, 'males' are aggressive; 'females' should deal with domestic work and 'males' should deal with outside work; 'females' should wear colorful and fancy... All of these make sense as social/cultural expectations, and these expectations lead the social construction of gender.

However, the biological and social differences between sex and gender is not clear and understandable in everyday life. For example, if a conversation includes an individual's being a male or a female, it may be pointing out either

sex or gender or both at the same time. As it is stated earlier, sex refers to the biological configuration of a person whereas gender refers to the sociological one and becomes meaningful in the individual's social relations though. The first is a 'given' feature whereas the second is 'built' by the society/culture. While the first is decisive in the categorical determination of the latter, these two essentially represent separate dimensions. However, these two different dimensions are often intertwined in everyday life and in the context of social relations; therefore, the latter is perceived as a natural (given) feature, just like the first. This perception gains meaning as a feature that can be observed widely in all traditional societies. Additionally, this situation may lead to many problems on the individual basis, and is already leading indeed.

Method

Considering the same sex and gender of individuals may cause serious problems. It causes prejudices especially for women. The news on some media organs which reflect the perception of women is one of the typical examples of this issue. In this research, the biological and social dimensions of the 'sex'/gender' distinction are firstly examined by searching the literature. Following the literature review, the examples of the confusion over this distinction that can turn women into a consumption object are tried to be revealed through some selected news media.

Findings (Results)

According to sociologists, the source of the differences in individuals' minds regarding gender is the hierarchical order is society. The reference of individuals' sexes in the regulation of their status in the society enables the formation of these roles on the basis of sex. These are gender roles. As a result of these roles, expectations such as what gender should have which

characteristics or what are the gender-specific behaviors are shaped in individuals' minds. Each and every society embodies a series of sociocultural values that distinguish and categorize 'women' and 'men' and assign roles in accordance with that values, and direct, shape and control individuals within the context of these roles. These values provide gender roles while expressing their appropriate behaviors and responsibilities. These roles are called 'gender roles' and can also be defined as a set of expectations and requirements that are defined by the society. This situation also reveals the connection of gender roles with gender stereotypes. According to the approach that focus on gender stereotypes, which are mostly shaped by behavioral habits, when individuals who perform certain behaviors in accordance with the expectations and conditions of the society are observed, it is seen that the assumed characteristics required by these behaviors also become expectations. Stereotype refers to overly simplified and often prejudiced judgments about a community or individual's attitudes, behavior, and expectations. Such views, which can take root deeply in sexist, racist or biased cultures, are typically extremely resistant to change and play an important role in shaping the attitudes of the members of those cultures towards others. Stereotypes begin to be learned in early childhood, before the child begins to notice gender in a biological sense. These also form part of the prejudices developed against males and males. In essence, stereotypes are prejudices that lead to or support inequality created in society against females and males. Prejudices, including stereotypes constitute the basis of discrimination to which women or men are exposed to.

Although traditionally they are considered to be the same with each other since they are accepted as the natural necessity of one another, the difference between sex and gender is becoming a more and more known and accepted debate in today's world. However, the 'gender stereotypes' which have a long

history, can not change easily. This makes one gender more disadvantageous than the other in the context of gender roles. The most typical examples of biological differences causing social separations and victimizations can be easily observed through media. Today, woman's portrayal as a sexual object in many media organs, and objectification of female body as a consumption object in the news and advertisements is frequently witnessed. Thus, women become 'the object of consumption' as well as 'consumers' in the world of production. 'Woman' gains meaning not as an individual/human, but as an object of understanding and acceptance shaped by her biological identity.